

Zagreb, Tkalčićeva ulica, sonda II, fragment vrča s dna potoka Medveščak (foto: B. Pantlik)

Sonda IV otvorena je nasuprot današnjemu kućnom br. 69, na mjestu spajanja Miklaušičeve, Tkalčićeve i Medvedgradske ulice. Sonda je bila ispražnjena do 129,00 m n.m., na razini sterilnoga sloja sa šljunkom i oblucima, a iskopan je recentni nasip šljunka, pijeska i šute. Premda je iskopana relativno velika površina, bilo je izuzetno malo pokretnih arheoloških nalaza.

Keramički su nalazi fragmentirani, premda se iz nekoliko primjeraka mogu raspoznati i rekonstruirati karakteristični oblici posuđa rabljeni u razdoblju od 13. do 18. st. Među ostalim, potrebno je istaknuti dvije keramičke posude s izljevom koje zajedno s ručkama ukrašenima urezivanjem pripadaju najranijim keramičkim nalazima s ovoga lokaliteta. Pojedini su ulomci bili urešeni urezivanjem, ubadanjem te plastičnim naljepcima, a samo jedan ulomak bio je urešen slikanim motivom u obliku girlandi. Većina keramičkih ulomaka, kao što su prije navedeni primjerci, pripadaju grubom kuhinjskom posuđu, s mnogo primjesa sitnozrnatog kalcita, a proizvedeni su u lokalnim keramičkim radionicama. Od prepoznatljivih primjeraka metala pronađeni su čavli, dijelovi srpa, nožića i klamfi. Nešto bolje je očuvana metalna pločica trakastoga presjeka, oblo savijena, s nekoliko zakovica u kutovima te se može pretpostaviti da je bila aplicirana na podlogu organskog porijekla.

Literatura

- Brunšmid 1900** Josip Brunšmid, Stari novci iz potoka Medveščaka, VHAD, n.s. IV, Zagreb, 1900.
Buntak 1996 Buntak Franjo, Povijest Zagreba, Zagreb, 1996.
Dobronić 1986 Lelja Dobronić, Zagrebački Kaptol i Gornji grad nekad i danas, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
Habunek–Moravac 1960 Štefica Habunek–Moravac, Prilog proučavanju srednjovjekovnih kaptolskih utvrda, ISNZ, Zagreb, 1960.
Horvat 1942 Rudolf Horvat, Prošlost grada Zagreba, Zagreb, 1942.
Krčelić 1952 Baltazar Adam Krčelić, Anuae ili Historija 1748 – 1767., Zagreb 1952;
Laszowski 1925 Laszowski Emil, Stari i novi Zagreb, Zagreb, 1925.

Tkalčić 1889 Ivan Krstitelj Tkalčić, Povijestni spomenici slobodnog kraljevskog grada Zagreba I, Zagreb, 1889.
Zagreb 1994 U: grupa autora, Zagreb prije Zagreba (katalog izložbe), Muzej grada Zagreba, Zagreb, 1994.

Boris Mašić

Summary

The Zagreb City Museum carried out, as a part of implementation of the Restoration Project of Tkalčićeva Street – from Skalinska Street to Miklaušičeva Street, archaeological investigations and supervision during July and August of 2004. Four trenches that had been excavated helped to identify gravel bottom of the Medveščak stream, a part of defense moat running along the Kaptol defense wall and the foundations of the one of the oldest houses in Tkalčićeva Street. The movable finds which should be noted are pottery fragments dated to the 13th – 15th century, in relation to the period in which the said stream had first been mentioned in the historical sources as an important factor of life of that period's Kaptol and Gradec.

Redni broj: 55

Lokalitet: Zagreb - Vranicanijeva poljana

Naselje: -

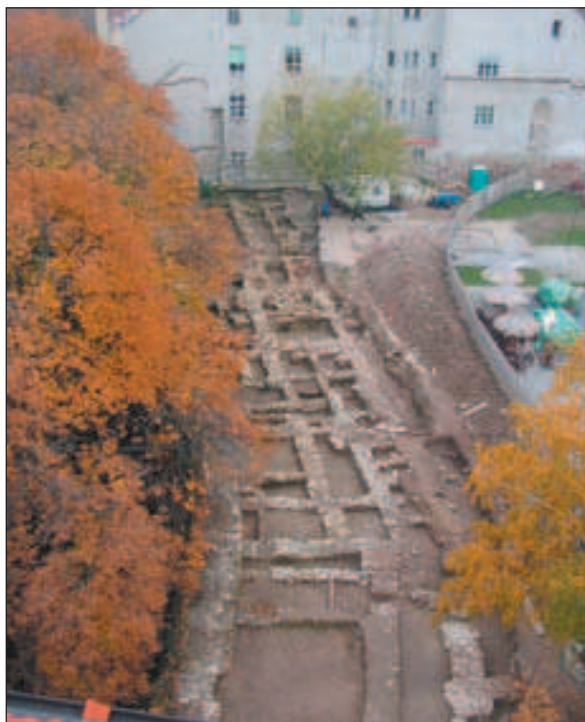
Grad/općina: Zagreb

Pravni status: Z-1525 (povijesna urbana cjelina)

Razdoblje: NV

Vrsta radova: sustavno i zaštitno iskopavanje

Arheološka istraživanja na Vranicanijevoj poljani na Gornjem gradu u Zagrebu (k.č. 1563, k.o. Centar) realizirana su tijekom rujna i listopada 2004. g. (stručni voditelj: Boris

Zagreb, Vranicanijeva poljana (foto: B. Mašić)

Zagreb, Vranicanijeva poljana, dio odvodnog sustava sa zidanom akumulacijom za vodu (foto: B. Pantlik)

Zagreb, Vranicanijeva poljana, ukopi za nosivu konstrukciju daščanog poda (foto: B. Mašić)

Mašić; konzervatorski nadzor: Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu; novčana sredstva za istraživanja osigurao je Grad Zagreb). Riječ je o prostoru na Gornjemu gradu, omeđenu kulom Lotrščak na istoku, zgradom Državnoga hidrometeorološkog zavoda na zapadu, gradskim srednjovjekovnim bedemom na jugu, te Vranicanijevom, nekada Sjemenišnom ulicom, na sjeveru.

Istraživanja iz 2004. g. nastavak su radova započetih godinu prije, tijekom kojih su bili otkriveni ostaci zidanih objekata. Riječ je o objektima nastalima u 17. st., tijekom razdoblja ubrzane izgradnje na tadašnjem Gradecu, odnosno u vrijeme kada na ovim prostorima prestaje opasnost od osmanlijskih osvajanja te kada oživljava kulturno-gospodarski život. Kapucinski samostanski kompleks i pavlinska kurija koji su ispunjavali južni dio prostora današnje Vranicanijeve poljane srušeni su tijekom 1940. i 1941. g. zbog trošnosti i opasnosti od urušavanja. Zona zahvaćena arheološkim istraživanjima pratila je smjer sačuvanog dijela južnoga gradskog bedema te je raskolčena sonda u širini deset metara sjeverno od bedema. Istražni obuhvatni dio koncentriran je na toj površini zbog eventualne sanacije tog, izrazito trošnog, dijela bedema.

Tijekom 1969. g. tadašnji Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, proveo je sondažna arheološka istraživanja na toj lokaciji te su rezultati tih istraživanja bili parametar za provođenje sadašnjih istražnih radova. Prema povijesnim izvorima najstariju, srednjovjekovnu fazu gradnje datiramo u drugu polovicu 13. st., kada je, prema nalogu Bele IV., građen bedem koji je trebao osigurati grad od nove provale Tatara. Toj fazi pripada i kula Lotrščak, građena istom tehnikom i od istog materijala. Iz 14. st. ne postoje podaci o građevinskim aktivnostima na navedenoj

parceli, dok se u 15. st. taj dio grada ubrzano naseljava. Na najstarijem nacrtu Gradeca iz 1566. g., vidljiva je kapela „*Sancte Marie Virginis*“ s ulazom na južnoj strani i svetištem na istočnoj. U pisanim izvorima ona se spominje već 1439. g., a istočno od kapele, na spomenutom nacrtu moguće je identificirati krovove dviju kuća. Nemoguće je utvrditi jesu li su ostaci tih kuća pronađeni u arheološkim istraživanjima 1969. g., kada su, u sondi 10, pronađeni dijelovi drvene arhitekture. Navedeni krovovi mogli su pripadati i zgradi ženskoga samostana za koji tragove nalazimo u dokumentima 16. st.

Prema do sada utvrđenim činjenicama s istraživanja 2004. g., uspoređujući pozicije tih kuća na nacrtu iz 1566. g., postoji vrlo velika mogućnost da su pri središnjem dijelu iskopne površine otkriveni temelji tih građevina. Naime, svojim rasterom i položajem u odnosu na bedem i kulu Lotrščak te poglavito zidnom strukturom u kojoj je vidljiva veća količina nepravilno tesanog kamena i kamenih oblutaka, moguće je pretpostaviti da je riječ o zidnoj strukturi starijoj od ostalih pronađenih zidova te ih, sukladno tomu, treba datirati u razdoblje prije gradnje kapucinskog samostana, izgrađenog između 1618. i 1620. g.

Izuzetna gustoća otkrivenih zidova rezultat je različitih pregradnji i dogradnji koje su navedeni objekti pretrpjeli od svojeg nastanka do rušenja sredinom 20. st.

Spomenutu kapelu *Sancte Marie Virginis* („od redovnica davno napuštenu“) prepustio je gradski magistrat 1607. g. isusovcima dok ne izgrade crkvu sv. Katarine, a već između 1618. i 1620. g., kapucini - dobivši od isusovaca dio zemljišta – započeli su gradnju nove crkve Uznesenja Marijina. Ostatke obiju crkava nije moguće prepoznati u zidnim strukturama otkopanima tijekom ovih istraživanja. No, u zapadnom dijelu iskopa pronađen je popločani trijem

s temeljem kolonada, za koji možemo pretpostaviti da je pripadao kapucinskoj crkvi Uznesenja Marijina te, sjeverno od njega, treba očekivati i samu crkvu.

U središnjem dijelu iskopne površine definirane su dvije samostanske prostorije u podrumskoj razini. Unutar prostorije A-2004 poliranjem je ustanovljeno da je postojala nosiva konstrukcija daščanog poda, dok je unutar prostorije B-2004 otkriven dio odvodnog sustava sa zidanom akumulacijom za vodu.

Zapadno od kule Lotrščak remetski su pavlini 1639. g. izgradili jednokatan objekt koji se jasno raspoznaje na nacrtima Gradeca iz 17. st. Naime, na nacrtu Joh. Valvasora iz *Die Ehre Herzogturms Kraine* (Laybach, 1689.) zgrada se jasno prepoznaje, a vidljivi su i prozori u razini podruma. Oni su, uz pristanak gradske općine, probijeni kroz južni gradski bedem 1641. g. Perimetralni i neki pregradni zidovi ove građevine otkopani su u razini prizemlja, odnosno podruma. Osim toga, na mjestu gdje je u Valvasorovu nacrtu praznina (između kurije i samostana) izgrađen je novi objekt, jasno vidljiv na tlocrtu samostana iz 1776. g. te na litografiji iz 1729. g. i akvarelu Ljudevita Bužana iz 1792. g. Taj je objekt dozidan na pavlinsku kuriju između 1689. i 1729. g. (kada je izrađena litografija). Ostaci toga objekta pronađeni su u razini prizemlja i podruma.

Pokretni arheološki materijal, za sada, izuzetno je rijedak. Riječ je o recentnoj keramici i metalnim predmetima koji pripadaju slojevima nakon ukinuća samostana 1788. g. Iskopavanja su privremeno obustavljena, a najoštećeniji dijelovi arhitekture prekriveni su građevinskim zaštitnim pokrivačem.

Literatura

Buntak 1996 Franjo Buntak, *Povijest Zagreba*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1996.

Dobronić 1986 Lelja Dobronić, *Zagrebački Gornji grad nekad i danas*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.

Dobronić 1992 Lelja Dobronić, *Slobodni i kraljevski grad Zagreb*, Školska knjiga, Zagreb, 1992.

Gornji grad Gornji grad – parcela između geofizičkog zavoda i Lotrščaka; Studija mogućnosti zahvata, Arhiv Ministarstva kulture RH, Odjel za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu.

Jiroušek 1941 Ž. Jiroušek, *Kapucinski samostan s crkvom sv. Marije na Griču*, Hrvatski glas od 08. 06. 1941., Zagreb, 1941: str. 14.

Laszowski 1925 Emil Laszowski, *Stari i novi Zagreb*, Zagreb, 1925.

Monumenta *Monumenta Historica Civitatis Zagrabiae XIII*
Schneider 1930 A. Schneider, *Stari zagrebački perivoji, vrtovi i šetališta*, Narodne starine, Zagreb, 1930.

Boris Mašić

Summary

Archaeological investigation was carried out in Vranicanijeva Poljana in the Upper Town (Gornji grad) in Zagreb in September and October 2004. The investigation was the continuation of the works started the year earlier, during which there had been discovered remains of walled structures. The subjects under discussion are buildings constructed in the 17th century during accelerated de-

velopment of that period's Gradec, in other words when the threat of Osmanliyan invasions in that area had disappeared and cultural and economic life was experiencing its revival. Capuchin monastic complex and Paulist manor that used to occupy the southern part of the present-day Vranicanijeva poljana, were demolished during 1940 and 1941 due to the state of disrepair and the risk of cave-in of the buildings. The archaeological investigation followed the direction of the preserved part of the south town wall. Exceptional thickness of the unearthed walls was the result of several reconstructions and constructions of extensions that the said buildings suffered, from their erection until their demolition, in the middle of the 20th century. Movable archaeological material has so far been very rare. It is represented by recent pottery and metal objects which belong to the layer originated after closure of the monastery in 1788. The excavation has been temporarily interrupted, and the most damaged architectural parts were covered with protection cover geotextile.